

До спеціалізованої вченої ради Д 26.062.20
Національного авіаційного університету,
03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1

ВІДГУК ОПОНЕНТА

**на дисертацію Барзилович Анастасії Дмитрівни на тему:
«Державне регулювання ринку медичних послуг
в Україні», подану на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління за спеціальністю
25.00.02 – механізми державного управління**

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Фундаментальною характеристикою сучасної державної політики розвинених країн є центральна роль держави в управлінні ефективною системою охорони здоров'я. Ця основна характеристика справедлива для систем охорони здоров'я, що фінансуються за рахунок податків, соціального страхування та приватного страхування. Це також справедливо як для країн, що розвиваються, так і для розвинених країн, а також для країн із дуже різними демографічними характеристиками та різним географічним положенням. Більш того, це залишається вірним, незважаючи на теоретичні дискусії та практичні тенденції щодо зменшення ролі держави у розподілі соціально важливих послуг для людей, зокрема і таких як охорона здоров'я.

Центральна роль держави в національній політиці охорони здоров'я вказує на те, що для аналітичних цілей питання полягає не в тому, що держава відіграє таку важливу роль. Натомість, ключовим питанням є практичний спосіб, у який вона виконує це важливе завдання. Важливим у цьому контексті є аналіз характеру регуляторного впливу держави у сфері охорони здоров'я, дослідження типів прийнятих рішень, ступеню ефективності чи неефективності цих рішень, а також діапазону політичних альтернатив, якими можна замінити поточні політичні рішення.

Національна система охорони здоров'я формує ринок медичних послуг і визначає модель його функціонування. З огляду на це, дослідження Барзилович Анастасії Дмитрівни, в якому сформовано теоретичні та методологічні засади державного регулювання ринку медичних послуг, є надзвичайно актуальним.

Гострота проблематики удосконалення державного регулювання ринку медичних послуг в Україні посилюється в умовах військових дій, пандемії, спричиненої поширенням COVID-19, економічного спаду, у ситуації, коли

існують розбіжності та прогалини в нормативно-правовому механізмі регулювання державних і приватних медичних послуг, прослідковується хронічне недофінансування медичної сфери, що зумовлює моральне і фізичне старіння медичного обладнання та незадовільний стан лікувальних закладів. Тож наукове дослідження ключових аспектів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні є своєчасним та обумовлене нагальними потребами державотворчої практики щодо осмислення теоретичних і практичних підходів удосконалення державної політики у сфері охорони здоров'я.

Теоретичну базу дисертаційного дослідження становлять праці вітчизняних та закордонних вчених, а інформаційну – міжнародні та вітчизняні нормативно-правові акти: Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Президента України, Міністерства охорони здоров'я України, Національної служби здоров'я України, проекти нормативно-правових актів з питань регулювання ринку медичних послуг; джерела, що відображають міжнародну практику регулювання ринку медичних послуг (Всесвітньої організації охорони здоров'я, Організації економічного співробітництва та розвитку, Організації Об'єднаних Націй тощо), матеріали вітчизняної та зарубіжної практики реалізації політико-адміністративного реформування ринку медичних послуг і наукові публікації дослідників у галузі науки державного управління; статистичні та аналітичні матеріали, дані Державної служби статистики України, моніторингові звіти зарубіжних та українських установ і організацій.

Дисертаційна робота має практичну спрямованість і пов'язана з тематикою наукових досліджень Міжрегіональної Академії управління персоналом «Теоретико-методологічні основи становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні, й психологічні проблеми» (номер державної реєстрації 0113U007698); науково-дослідної розробки Національного авіаційного університету «Розроблення проектів нових ДБН «Будинки та споруди закладів охорони здоров'я», код згідно з ДК 015-97 код - код 1.2 19 (номер державної реєстрації 0121 U1 13149); науково-дослідної розробки Громадської наукової організації «Міжнародний центр розвитку науки і технологій» «Європейські стандарти державного сервісу та їх впровадження в державну службу України» (номер державної реєстрації 0118U100221). У рамках означених наукових програм, авторкою розроблено модель і визначено механізм державного регулювання ринку медичних послуг в умовах реформування; детермінацію механізму державного регулювання ринку медичних послуг; вимоги щодо архітектурно-планувальних, інженерно-технічних та організаційно-медичних рішень стосовно запобігання розповсюдження інфекційних захворювань тощо.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність та повнота висвітлення

Дисертаційна робота Барзилович Анастасії Дмитрівни є науковим дослідженням, у якому системно з наукових позицій опрацьовані теоретико-методологічні та прикладні засади формування і реалізації механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні. Слід зауважити, що автор досить чітко сформулював мету і завдання дослідження, конкретно визначив свій особистий внесок у розробку обраної проблематики та новизну підготовлених основних положень і висновків, які виносяться на захист.

Логічною є структурна побудова дисертаційної роботи. Автор послідовно розглядає теоретичні підходи щодо формування понятійно-категоріального апарату державного регулювання ринку медичних послуг в сучасних умовах, функції і принципи державного регулювання ринку медичних послуг, моделі регулювання зарубіжних держав та умови імплементації їх досвіду в Україні (розділ 1); формулює комплексний механізм державного регулювання ринку медичних послуг (розділ 2); досліджує нормативно-правовий механізм та взаємодію суб'єктів ринку в рамках організаційно-управлінського механізму державного регулювання ринку медичних послуг; можливості і шляхи адаптації медичного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (розділ 3); розглядає трансформацію ринку медичних послуг у сучасних умовах, вплив інструментів державного регулювання на розвиток ринку медичних послуг в Україні та оцінює ефективність державного регулювання цього ринку в умовах системних реформ (розділ 4); науково обґрунтовує концепцію державного регулювання ринку медичних послуг у сучасних умовах; напрями удосконалення організаційного механізму взаємодії суб'єктів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні; розробляє новий науково-практичний інструментарій медичного обслуговування населення (розділ 5).

Сильною стороною даної роботи є ґрунтовне опрацювання категоріального апарату, класифікація методичного інструментарію державного регулювання ринку медичних послуг, а також систематизація законодавства у сфері охорони здоров'я. Вагомим здобутком є встановлення автором за сукупністю критеріїв відповідності певної фінансово-організаційної моделі соціокультурній специфіці країни її можливого застосування, виділення 4-х моделей фінансування медичного страхування залежно від вибору джерела фінансування, що становить базис фінансово-інвестиційного регулювання державою ринку медичних послуг. Також автором встановлено наявність взаємозв'язку ефективності державного регулювання в сфері

охорони здоров'я та якості медичних послуг від належного інституційного забезпечення.

У роботі обґрунтовано зроблено акцент на пріоритетності держави у розвитку страхової медицини, оскільки це дозволяє забезпечити розвиток ринку медичних послуг. Також автор розглядає медичні закупівлі як необхідний об'єкт державного регулювання, адже своєчасне забезпечення необхідними вакцинами, медичними виробами, лікарськими препаратами суттєво впливає на здоров'я нації. У дисертації відзначається, що сфера медичних послуг в Україні характеризується такими негативними тенденціями як: суттєве відставання за показниками тривалості життя від європейських країн; низький рівень валового внутрішнього продукту на душу населення, який є недостатнім для необхідного рівня витрат на медичну сферу; застарілість технологій на ринку медичних послуг; недостатня прозорість гарантованого державою пакету медичних послуг. Це обумовлює доцільність здійснення таких змін як удосконалення оподаткування необхідних фармацевтичних засобів та медичного обладнання; перегляд системи оплати праці медичних працівників; максимальну мобілізацію інфраструктури медичної галузі та підвищення платоспроможності населення, бізнесу тощо. Автор відзначає й високий рівень імпортозалежності медичної галузі, тому цілком обґрунтовано пропонує подальше запровадження державою на ринку медичних послуг принципу «гроші йдуть за пацієнтом», завдяки якому пацієнт отримує більш якісні послуги, а медичний працівник працює на результат. Поряд із цим, в основі механізму державного регулювання ринку медичних послуг запропоновано реалізувати пацієнто-центрований підхід, що передбачає визначення потреби у медичних послугах, тобто послугах з лікування хвороб, що виникли; рівень забезпеченості надання якісних послуг та обсяг їх фінансового забезпечення. Функціонування механізму державного регулювання ринку медичних послуг у рамках удосконалення відносин в системі «пацієнт – лікар – суспільство – держава»

Отже, мета, що сформульована автором та яка логічно віддзеркалює суть дисертаційної роботи, що полягала в науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні, була повною мірою досягнута. Погоджуємося з думкою автора, що необхідно посилити увагу на таких аспектах, як громадська охорона здоров'я та фінансування охорони здоров'я, що будуть спрямовані на недопущення різних захворювань і травм; турбота про здоров'я населення; перегляд умов життя людей; формування загальнодоступних фондів і фондів обов'язкового соціального страхування тощо.

Автор при проведенні дослідження застосовував цілий комплекс різноманітних методів наукового пізнання: порівняльного аналізу; якісного аналізу та синтезу при дослідженні методології державного регулювання ринку медичних послуг; логічного узагальнення, при аналізі зарубіжного досвіду державного регулювання. Вдало використано логіко-діалектичний метод пізнання (для розуміння сутності понять «риннок медичних послуг», «державне регулювання ринку медичних послуг» та регулюючої діяльності держави на ринку медичних послуг), історично-логічний метод (зادля виявлення основних історичних та хронологічних аспектів державного регулювання ринку медичних послуг); методи системного аналізу та синтезу, порівняння, абстракції, систематизації (для визначення взаємодії суб'єктів ринку медичних послуг), міждисциплінарний підхід (з метою розгляду нормативно-правового механізму державного регулювання сфери охорони здоров'я, а також структури організаційно-управлінського механізму державного регулювання ринку медичних послуг); системний підхід (для розробки і обґрунтування моделі базової інституційної структури системи забезпечення медичного обслуговування в Україні з урахуванням закордонного досвіду). Поряд із загальнонауковими автор застосував спеціальні методи, зокрема методи статистичного та графічного аналізу; SWOT-аналіз. Це забезпечило автору повноту та обґрунтованість наукового дослідження та дозволило сформулювати практичні рекомендації.

Наукова новизна положень, сформульованих у дисертації

Наукова новизна одержаних в дисертаційній роботі результатів дослідження полягає у комплексному розв'язанні важливої проблеми науки «Державне управління» – науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку медичних послуг в Україні.

Серед елементів наукової новизни найбільший інтерес для державного регулювання ринку медичних послуг з метою задоволення потреб суспільства у підходах, методах і засобах створення умов попередження негативних наслідків розвитку хвороб, наданні якісних медичних послуг та реформування системи охорони здоров'я становлять:

– нове обґрунтування теоретико-методологічних засад комплексного механізму державного регулювання ринку медичних послуг, який включає нормативно-правовий, інституційний, організаційний, економічний, фінансовий, ресурсний, інформаційно-комунікаційний механізми та описує структуру, взаємозв'язки, а також систему відносин між та учасниками ринку, серед яких виділено окрему групу посередників – страхові організації;

– розроблення Концепції державного регулювання ринку медичних послуг, яка базується на використанні комплексного підходу, враховує цілі програмних документів, державні соціальні стандарти і гарантії, а також кращі міжнародні правозастосовні практики, та містить засновану на принципах солідарності модель регулювання системи медичних послуг;

– оригінальний інструмент організації медичного обслуговування населення, за якого медичні послуги надаються в єдиному територіальному просторі «медичного коворкінгу» різними суб'єктами в умовах медичної координації та консолідації, забезпечення правового підґрунтя, відповідності медичних технологій, а також знань і навичок фахівців неприбутковою організацією чи дорадчим органом, членами якого є всі учасники коворкінгу в рамках наявних механізмів державного регулювання ринку медичних послуг на основі пріоритетних принципів такого регулювання.

Слід підкреслити, що інструмент «медичного коворкінгу» не лише теоретично обґрунтовано, але й апробовано та запроваджено на практиці на базі закладу «Привітна клініка» та Асоціації медичних співробітників «Привітна клініка». За результатами апробації інструмент модифіковано з додаванням інституційних важелів впливу для забезпечення контролю якості послуг та засвідчено, що, знаходячись в правовому полі, він забезпечує детінізацію доходів від медичних послуг, прозоре оподаткування, зменшує навантаження на медичний персонал через оптимізацію адміністрування послуг, стимулює професійний розвиток працівників в умовах високої конкуренції та мінімізує корупційні ризики. В рамках окреслення можливих точок імплементації «медичного коворкінгу» дістала подальшого розвитку сегментація медичних інституцій на основі взаємодії суб'єктів ринкового механізму та інструментів державного регулювання, що можуть застосовуватись, яка має практичний ефект та може отримати подальший розвиток.

Заслужують на увагу нові наукові положення, які автором удосконалено та які набули подальшого розвитку, зокрема щодо:

– пріоритезації принципів державного регулювання ринку медичних послуг України на основі ретроспективного аналізу розвитку цього ринку;

– удосконаленні концептуальних підходів до імплементації в Україні міжнародного досвіду державного регулювання ринку медичних послуг;

– класифікації інструментів державного регулювання ринку послуг із охорони здоров'я в Україні, удосконалення організаційного та нормативно-правового механізмів його державного регулювання;

– розвитку категоріально-понятійного апарату державного регулювання ринку медичних послуг у частині структурування дефініцій через їх розподіл по відношенню до суб'єктів, об'єктів та технологій впливу;

– систематизації наукових підходів до розуміння змісту та структури державного регулювання ринку медичних послуг, дослідження функціонально-змістовних характеристик проблем та динаміки позитивних зрушень тощо.

Теоретична цінність і практичне значення наукових результатів

Сформульовані у дисертаційній роботі висновки, пропозиції та рекомендації використовуються у науково-дослідній сфері та навчальному процесі (Навчально-науковим центром «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка), а також у роботі суб'єктів державного управління (Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством розвитку громад та територій України, Міністерством у справах ветеранів України), закладами охорони здоров'я (Державною установою «Київський міський центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України» (ДУ «Київський міський ЦКПХ МОЗ») та Комунальним некомерційним підприємством «Київська міська клінічна лікарня швидкої медичної допомоги» Департаменту охорони здоров'я виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)) тощо.

Повнота висвітлених наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 43 наукових праці, серед них: 1 монографія; 28 наукових статей, із них 18 наукових статей у наукових фахових виданнях України; 6 наукових статей у виданнях, внесених до наукометричних баз даних Scopus та Web of science; 4 статті у зарубіжних виданнях держав ОЕСР; 14 тез доповідей у збірниках за матеріалами конференцій.

Одержані наукові результати та сформульовані наукові положення було апробовано на наукових заходах: «Problèmes et perspectives d'introduction de la recherche scientifique innovante» (Bruxelles, 2019), «Сучасні технології менеджменту» (Луцьк, 2019), «Світовий розвиток науки та техніки» (Вінниця, 2019), «Економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку держави та регіонів» (Львів, 2019), «Сорок четверті економіко-правові дискусії» (Львів, 2020), «Теоретико-практичні аспекти аналізу економіки, обліку, фінансів і права» (Полтава, 2020), «Сучасні світові тенденції розвитку науки, технологій та інновацій» (Одеса, 2020), «Світ під час пандемії: нові виклики та загрози» (Запоріжжя, 2020), «Проблеми та стан розвитку медичної науки та практики в Україні» (Дніпро, 2020), «Безперервний професійний

розвиток лікарів та провізорів в умовах реформування системи охорони здоров'я» (Київ, 2020), «Priority directions of science and technology development» (Київ, 2020), «Осінні наукові читання» (Дніпро, 2020), «Перспективні напрямки наукових досліджень» (Миколаїв, 2020), «Світ економічної науки» (Тернопіль, 2020).

Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження. Наукові розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки ті положення та пропозиції, що становлять індивідуальний внесок автора. Зміст автореферату дисертації відповідає її змісту та встановленим МОН вимогам.

Загалом висновки та рекомендації, сформульовані у роботі, є достатньо обгрунтовані та висвітлені в опублікованих працях, а використання автором різних наукових методів та підходів дозволило Барзилович Анастасії Дмитрівні досягти повноти, обгрунтованості та всебічності аналізу поставлених завдань дослідження.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Незважаючи на те, що дисертаційна робота Барзилович Анастасії Дмитрівни виконана на високому теоретико-методологічному рівні, мають місце окремі дискусійні положення, зауваження та побажання:

1. Автором запропоновано проект Концепції державного регулювання ринку медичних послуг, метою якої є створення здорового суспільства. Проте із її контенту не зрозуміло, чи входить у програмний документ боротьба з корупцією та тіньовою економікою у сфері охорони здоров'я, та які напрями/заходи передбачаються при цьому.

2. Для адаптації національної системи державного регулювання до вимог та особливостей регулювання ринку медичних послуг в ЄС доцільно було б розробити відповідну дорожню карту, яка б містила конкретні цілі/дії/заходи. Це б дозволило автору виявити прогалини у відповідному державному регулюванні в Україні.

3. В дисертації (Додаток Л) автором надана інформація щодо розробки пропозицій щодо вимог до будівель і споруд в умовах сучасних викликів (COVID-19). Слід було б зупинитись на запропонованих змінах детальніше: надати інформацію, чи були вони впроваджені в практику та чи мали очікуваний результат.

4. Робота значно виграла б якби автор детальніше проаналізував роль територіальних громад щодо пріоритетності прийняття рішень у медичній сфері, відповідних стратегій задля збереження людського потенціалу та визначив на цій основі організаційні аспекти її посилення в Україні.

5. Також, на нашу думку, важливим є розвиток превентивної медицини як окремого сегменту ринку медичних послуг та політика здоров'язбереження, яка набула поширення у розвинутих країнах. Слід було б це представити також у концепції державного регулювання ринку медичних послуг в Україні.

Слід зазначити, що вищенаведені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження, не знижують його наукового рівня і практичної цінності.

Висновок. Дисертаційна робота Барзилович Анастасії Дмитрівни на тему: «Державне регулювання ринку медичних послуг в Україні» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що дозволяють комплексно вирішити проблему державного регулювання ринку медичних послуг в Україні.

Дисертація, її реферат, оприлюднені наукові праці, апробація одержаних наукових та прикладних результатів відповідають вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, вимогам до оформлення дисертації та до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора, установленим Міністерством освіти і науки України, а її автор – Барзилович Анастасія Дмитрівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора наук з державного управління.

Опонент:

доктор наук з державного управління, професор
професор кафедри управління охороною
здоров'я та публічного адміністрування
Національного університету охорони здоров'я
України імені П. Л. Шупика

З.В. ГБУР